Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

Iosefina Blazsani-Batto (24 iunie 1974, Mediaș/Sibiu) critic literar, eseista. Facultatea de Litere (1996) UBB Cluj-Napoca. Doctor în literatură comparată (2011). Debut absolut în Echinox, 1995.

Volume: (2009) *Fascinația lecturii*; (2005) *Viața prin lectură*; (2003) *Provincia 2000-2002. Indice bibliografic*

Prezentă în volume colective: (2015) *Autorul canonic în lecturi modale, în Pamfil, A. & Onojescu, M. (Eds.),* ***Receptarea autorilor canonici****, (2010). Ipostaze interpretative în Nopțile de Sânziene de Mihail Sadoveanu, în Cormos, Gr. (Ed.).* ***Viziuni critice****. Cluj-Napoca; (2010). Vis solstițial sau În căutarea lui „se întâmplă ceva", în Iacob, H. (Ed.)* ***60 de ani de învățământ artistic clujean****. Cluj-Napoca; (2009 Scrierea creativă – o invitație la lectură,* în Pamfil, A. & Onojescu, M. (Eds.). **Scrierea. Scrierea personală. Scrierea despre text**. Cluj-Napoca; (2007). *Cărți în lectura autorilor – program de lecturi publice.* In Pamfil, A. & Onojescu, M. (Eds.). **Valori formative acronice şi contemporane în literatura pentru copii şi tineret**. Cluj-Napoca; (2007). *Elevi – redactori şi „consilieri de lectură, Lecturi publice la Cercul „Viața prin lectură"* în Onojescu, M. (Ed.). **Lecturiada**, vol. 2, Cluj-Napoca; (2007). *Summer Solstice in Mircea Eliade's Forbbiden Forest.* In **International Conference of PHD Students Book.** Miskolkc, Ungaria; **Lectura. Repere actuale**, Alina Pamfil, Monica Onojescu (coord.), 2005; **Lecturiada. Cercurile de lectură**, Monica Onojescu (coord.), 2005; **Meridian Blaga IV şi V**, 2004; 2005; **Mihai Eminescu, poet național român" – istoria şi anatomia unui mit cultural**, Ioana Bot (coord.), 2001;

Colaborări în reviste precum *Echinox, Tribuna, Steaua, Caietele tranziției, Contemporanul, Perspective, Limbă şi literatură, Studia, Pro Lectura, Cercuri de lectură.*

Iosefina Blazsani-Batto

Sânzienele

Crestomație

Cuvânt înainte de Ovidiu Pecican

LIMES
2020

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

Colecția PARADIGME
Coordonator: GHEORGHE PERIAN

Coperta: Dinu VIRGIL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BLAZSANI-BATTO, IOSEFINA
Sânzienele : crestomație / Iosefina Blazsani-Batto ; pref. de Ovidiu Pecican. - Floreşti : Limes, 2020
Conține bibliografie
ISBN 978-606-799-392-9
I. Pecican, Ovidiu (pref.)

39

© Copyright Editura Limes
Str. Castanilor, 3
407280 Floreşti, jud. Cluj
Tel.: 0264- 544109; 0723- 194022
e- mail: edituralimes2008@yahoo.com
www.edituralimes.ro

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 8

INTRODUCERE 11

I. STUDII ETNOGRAFICE 17
DIMITRIE CANTEMIR (1673-1723) 17
Despre religia moldovenilor 19
TUDOR PAMFILE (1883-1921) 24
Sânzienile 27
I.A. CANDREA (1872-1950) 61
Ferega 63
D. A. Vasiliu (1895-1977) 73
[Focul viu] 74
ION MUŞLEA (1899-1966) 84
Sânziene (24 iunie) 86
Drăgaica (abrev. *d.*), (Nr. 148) 88
Ileana Cosânzeana (Nr. 145) 92
MIRCEA ELIADE (1907-1986) 93
De la Zalmoxis la Genghis-Han. Studii comparative despre religiile şi folclorul Daciei şi Europei Orientale 96
ADRIAN FOCHI (1920-1985) 99
Drăgaica (II, 108) 101
Sânziene (II, 106): 106
MIHAI POP (n. 1907) 112
[Sânziana sau Drăgaica] 114
VALER BUTURĂ (1910-1989) 115
Sânziene, Drăgaică (*Galium verum L.*) 116
Sânziene albe (Galium mollugo L.) 117
Sânziană de pădure, vinariță (*Asperula odorata L.*) 117
TAKE PAPAHAGI (1892-1977) 119
Sânzienele 121
OVIDIU BÂRLEA (1917-1990) 130
Drăgaica 132
Dumitru Pop (n. 1927) 135
Drăgaica 137

Libris.ro
Resurse pentru oameni și cărți

VICTOR KERNBACH (1923-1995) 146
Drăgaică 148
Iana Sânziana 148
Ileana Cosânzeana 150
Sânziene 152
[Drăgaica] 153
[Sânzienele] 154
[Iarba fiarelor] 156
Sinteza optimă a zânei în Iana Sânziana sau divinitatea convertită 157
ION GHINOIU (n. 1941) 163
Drăgaica 165
Dansul Drăgaicei 167
Steagul Drăgaicei 169
Târgurile Drăgaicei 170
Sânziana 171
Sânziene 173
Cununa de Sânziene 175
Moşii de Sânziene 176
Târgul de fete 177
Înfloritul ferigii 178
Sânzienele 178
Maturizarea timpului calendaristic la solstiţiul de vară 179
IVAN EVSEEV (n. 1937) 188
Drăgaica 189
Iana Sânziana 191
Inia Dinia 192
Sânzienele 193
ANTOANETA OLTEANU (n. 1968) 196
Plante magice; plante de leac 198
Ferigă 199
Practici magice 201
Condiţionarea temporală 206
Text şi metatext. Structura descântecului 208
ION TALOŞ (n. 1934) 210
Drăgaica/Sânzienele 211
Feriga 212
Ileana Cosânzeana 213

II. LITERATURA POPULARĂ 215
Balade şi cântece bătrâneşti închipuind Luna 215
Soarele şi Luna 217
Sora Soarelui 223
Luna cere fratelui ei, Soarele, să-i facă pod peste mare, scară până la cer şi biserică de ceară aşezată pe mare 228
[Povestea Soarelui şi a Lunei] 229
Soarele şi Luna 230
Gemenii 236
[Soţia necredincioasă] 238
Cucul şi Sava 240
De ce cântă cucul numai până la Sânziene 241
Macul 244
Zânele bune 248
Ileana Simziana 250
Fiul Vânătorului 277

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ 293

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

I. STUDII ETNOGRAFICE

DIMITRIE CANTEMIR (1673-1723)

Prozator, istoric şi filosof. Fiul lui Constantin Cantemir, domn al Moldovei între 1685-1693, şi al Anei, provenind dintr-o familie de boiernaşi.

Studii: Învaţă la Iaşi, sub supravegherea dascălului Ieremia Cacavela, greacă, latină şi slavă. Fiind ostatic la Poartă, îşi continuă studiile la Academia Grecească a Patriarhiei din Constantinopol, unde învaţă limba turcă, persană şi arabă. Studiază istoria, teologia, folclorul mahomedan, devenind primul orientalist român.

Date biografice: Trăieşte mai bine de douăzeci de ani la Constantinopol. Cunoaşte lumea musulmană, vechea înţelepciune arabă, credinţele şi limbile orientale. Are acces în mediul ambasadelor puterilor străine, unde îi întâlneşte pe trimişii regelui Ludovic al XIV-lea, ai ţarului Rusiei şi ai Republicii olandeze. Zălog la Constantinopol (1688-1691); revine în Moldova (1691); domn al Moldovei (mart.-apr. 1693); ridicat de turci şi dus la Constantinopol (1693), unde rămâne în calitate de „capuchehaie", reprezentant diplomatic al fratelui său Antioh Cantemir; participă, în oastea turcească, la asediul cetăţii Petravaradin şi la luptele de la Zenta (1697); revine în Moldova (1699); se reîntoarce la Constantinopol (1700); devine domn al Moldovei între 1710 şi 1711; încheie un

tratat de alianță cu Petru cel Mare (1711); în proclamația către toată țara (1711) își expune concepțiile politice, dezvoltate ulterior în volumul *Descrierea Moldovei*; după înfrângerea de la Stănileşti (1711), re refugiază mai întâi în Ucraina (1711-1719), iar apoi se stabileşte la Petersburg (1719-1723); devine ministru şi sfetnic al țarului Petru I în perioada reformelor. La propunerea filosofului german Leibniz este ales membru al Academiei din Berlin (1914). Înmormântat la Moscova, osemintele sale au fost reînhumate la Biserica „Trei Ierarhi" din Iaşi (1935). Este considerat cel mai de seamă cărturar umanist din perioada de început a literaturii române, precursor al Şcolii Ardelene.

Opera: *Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (1698); *Tratatul de muzică turcească* (1703); *Istoria ieroglifică* (1705); *Descrierea Moldovei* (1716); *Istoria Imperiului Otoman. Creşterea şi scăderea lui* (1716/1717) (trad. în engleză, Londra, 1734, 1736; în franceză, Paris, 1743; germană, Hamburg, 1745); *Sistema religiei muhammedane* (1722); *Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor* (1717/1720) (versiunea latină); *Viața lui Constantin Vodă Cantemir* (traducere după versiunea latină de N. Iorga, Bucureşti, 1925).

Despre religia moldovenilor[1]

Din pricina nepăsării strămoşilor noştri nu ştim ce religie au avut vechii locuitori ai Moldovei mai înainte ca soarele dreptății să fi răsărit prin părțile noastre. Dacă totuşi credem că dacii se trag din sciți, părere împărtăşită de toți istoricii pe care-i cunoaştem, ne va fi permis poate să bănuim, printr-o presupunere care nu are nimic absurd, că ei s-au închinat aceloraşi forțe divine la care cronicile ruşilor ne spun că s-au închinat celelalte neamuri scitice: *Peruna,* zeul tunetelor, *Volos*, al vitelor, *Polvist* al aerului, *Lado* al veseliei, *Kupalo* al semănăturilor, şi alți idoli de acelaşi fel: *Osliado, Horsa, Dajuba, Striba, Semargle* şi *Mocosa.*

Apoi, după ce romanii au ocupat Dacia, cum acest neam întrecea pe toate celelalte în superstiții religioase, nu numai că nu s-a înlăturat vechile culte, dar după obiceiul lui le-a şi sporit cu altele noi. Cine va avea în vedere că romanii, de câte ori supuneau vreo țară, aduceau jertfe zeilor neamului învins tot aşa ca şi zeilor lor, ba mai mult, după supunerea Egiptului, izvor necurmat de răzvrătiri, au adus mulți idoli de-acolo la Roma însuşindu-şi cultul lor, se va convinge uşor de aceasta.

Se mai adaugă şi credința tuturor celor care se închinau la idoli că nu numai fiecare țară, dar chiar fiecare familie îşi are larii şi zeii săi protectori, care poartă anume

[1] Pasajele reproduse nu includ notele explicative ale editorilor lucrării lui Dimitrie Cantemir (*n. ed.*).

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

grijă de dânsa şi pe care, dacă nu-i înduplecă, nimeni nu poate să conducă cu succes ţara, nici să trăiască paşnic în casa lui.

Dar când anume credinţele păgâneşti au încetat în Moldova şi când acest neam a primit legea lui Christos nu se poate dovedi prin nici un fel de mărturii sigure ale istoricilor, dar este de admis că cultul public al religiei creştine n-a fost introdus în Dacia decât la Sardica dovedesc că în timpul lui Constanţiu, fiul lui Constantin cel Mare, ambele Dacii şi-au avut episcopii lor, chiar dacă mulţi au urmat steagul lui Christos cu mult mai înainte, pătrunşi de cuvântările martirilor stropite cu sângele lor.

Astăzi tot poporul mărturiseşte legea creştină şi se ţine de biserica răsăriteană. În nici un articol de credinţă el nu înclină spre alte erezii, nu lasă la o parte nimic din cele ce această credinţă îi porunceşte şi nu face nimic din cele ce ea opreşte. În Moldova nu s-a văzut niciodată vreun eretic sau vreo erezie şi cu atât mai puţin nu s-a putut dezvolta, probabil fiindcă acest neam n-a vrut să ştie de teologia scolastică şi de alte meşteşuguri sofistice ale dialecticilor, ci a crezut că vorbele simple ale evangheliei şi învăţătura sfinţilor părinţi sunt de ajuns, chiar şi fără şcoală, spre mântuirea sufletului. /.../

Simbolul credinţei îl rostesc la slujbă simplu, aşa cum a fost conceput de sfinţii părinţi ai sinodului de la Niceea, şi resping adaosul papistăşesc „şi de la Fiul". Despre purcederea Duhului Sfânt cred întocmai ceea ce spune Sf. Ioan Evanghelist prin cuvintele lui Christos. Şi precum nu vor să primească purcederea „de la Fiul", adăogând ceva la

cuvintele Sf. Scripturi, tot aşa nu folosesc la slujbe nici formula introdusă de Palamas „numai de la Tatăl"; ei recunosc şapte sfinte taine şi fac liturghia după tipicul sfinţilor părinţi Vasile cel Mare şi Ioan Hrisostomul. La aceasta folosesc pâine dospită şi se împărtăşesc sub amândouă formele (cu pâine şi cu vin). Cinstesc sfintele icoane, nu cioplite, ci zugrăvite, dar închinăciunea ne se adresează decât fiinţei divine. Cred că sfinţii n-au ajuns încă la fericirea desăvârşită, ci că o aşteaptă împreună cu Paul în ziua aceea, adică la judecata de apoi, că în vremea aceasta nădejdea tare şi încrederea într-însa le umple sufletele şi le dă o bucurie negrăită, până într-atât încât după vrednicia lor nimic nu le lipseşte. Nu recunosc nici un fel de purgatoriu, dar zic că păcatele uşoare se iartă şi după moarte prin rugăciunile bisericii şi prin pomeni. Admit şi citesc în biserică Sfânta Scriptură în traducerea celor şaptezeci, respingând Vulgata şi celelalte traduceri.

Pe lângă că ţin post în zilele de miercuri şi de vineri, mai postesc de patru ori pe an la intervale hotărâte; în postul cel mare de patruzeci de zile şi în primele zile ale lunii august, închinate Fecioarei Maria, se abţin şi de la peşte. Sunt unii care, stăpâniţi de o prea mare superstiţie, nu se hrănesc cu carne nici lunea şi ţin şi alte posturi, de pildă ale sfinţilor Atanasie, Grigore şi Dumitru, ba unele femei, chiar dacă nu îmbracă haina monahală, totuşi printr-o juruinţă de bunăvoie nu se ating de carne toată viaţa.

Pe lângă aceasta poporul de jos, ca în cele mai multe ţinuturi pe care o învăţătură mai aleasă nu le-a luminat încă, este şi în Moldova aplecat spre superstiţii şi nu s-a curăţat încă

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

aşa de bine de întinarea de altădată încât să nu mai pomenească în cântecele şi litaniile lor la nunți, la înmormântări şi la anumite date ale anului unele nume necunoscute, care amintesc cultul străvechi al Daciei. Aşa sunt *Lado* şi *Mano, Zâna, Drăgaica, Doina, Heoile, Stahia, Dracul în vale, Ursitele, Frumoasele, Sânzienele, Joimărițele, Păpăluga, Chiraleisa, Colinda, Turca, Zburătorul, Miază-Noapte, Striga, Tricolici, Legătura, Dezlegătura, Farmec, Descântec, Vergelat* şi altele de acest fel.

Notă

/.../

DRĂGAICA pare că arată numele zeiței Ceres. Într-adevăr, în anotimpul când grânele încep să se coacă, se adună toate felele din satele vecine şi aleg pe cea mai frumoasă şi mai chipeşă dintre ele, dându-i numele de Drăgaică. Pe aceasta, încoronând-o cu o cunună de spice, împodobind-o cu mai multe marame brodate cu măiestrie şi atârnându-i de mâini cheile hambarelor, o însoțesc cu mare alai pe ogoare. Astfel împodobită Drăgaica, întinzând mâinile şi punând năframele în bătaia vântului aşa încât pare că ar zbura, se întoarce de la câmp acasă, străbătând în cântece şi danțuri toate satele prin care trecuse cu acest alai, înconjurată de toate celelalte surate, care o numesc adesea, în cântece de toată frumusețea, sora şi stăpâna lor. Fetele de la țară ale moldovenilor sunt foarte doritoare de această cinste, deşi o tradiție neîntreruptă spune că cea care a jucat rolul de Drăgaică nu se mărită timp de trei ani.

/.../

SÂNZIENELE este numele sfântului Ioan Înaintemergătorul. Ei sunt convinşi că în ziua în care se sărbătoreşte acest sfânt, soarele nu-şi urmează drumul în mers lin, ci tremurat.

De aceea toți țăranii din Moldova se scoală în această zi înainte de ivirea zorilor şi privesc cu ochii ațintiți răsăritul soarelui; cum ochiul, neputând suferi lumina lui, este nevoit să se mişte şi să tremure, ei atribuie soarelui această tremurare pe care o simt în ochi şi se întorc acasă bucuroşi de cele văzute.

Dimitrie Cantemir, **Descrierea Moldovei**, Traducere după originalul latin de Gh. Duțu, Introducere de Maria Holban, Comentariu istoric de N. Stoicescu, Studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, Indice de Ioana Constantinescu, cu o Notă asupra ediției de D. M. Pippidi, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1973, p. 337-345.

Libris.ro
Respect pentru oameni și cărți

TUDOR PAMFILE (1883-1921)

Folclorist, istoriograf, publicist, dramaturg şi prozator.

Studii: şcoala primară la Ţepu (1891-1893) şi Tecuci (1893-1895); studii secundare la gimnaziul din Tecuci (1895-1899); studii militare de infanterie la Iaşi (1899-1903) şi Bucureşti (1903-1904), respectiv de cavalerie la Târgovişte (1904-1906).

Activitate profesională: este numit sublocotenent la Regimentul 3 Roşiori din Bârlad, unde predă istoria românilor; întemeiază, împreună cu G. Tutoveanu şi Toma Chiricuță, Academia Bârlădeană (1 mai 1915); conduce, în colaborare cu M. Lupescu, revista „Ion Creangă" (1908-1912) şi „Miron Costin (1913-1919), revistă de „cercetări şi mărturii istorice; redactor şi administrator al revistei „Florile dalbe" (1919); secretar de redacție la „Freamătul" (Bârlad); i se decernează Premiul „Neuschotz" pe 1909 pentru vol. *Industria casnică la români* (1910).

Colaborări: „Analele Academiei Române", Calendarul foii „Lumea şi țara", Calendarul gospodarilor, Calendarul „Ion Creangă", Calendarul învățătorilor, Calendarul Ligei, Calendarul „Lumina poporului", Calendarul „Neamului Românesc", Calendarul național al ziarului „America" (Cleveland, Ohio), Calendarul poporului, Calendarul sătenilor, „Convorbiri literare", „Floarea darurilor", „Însemnări literare", „Lamura", „Lumina poporului", „Sfatul

Țării", „Şezătoarea", „Viața literară şi artistică", „Viața Românească", „Vocea Tutovei" etc.

Opera: *Jocuri de copii*, vol. I-III, Bucureşti, 1906-1909; Cartea pentru tineret de la sate, 1907 (în colaborare cu M. Lupescu şi Leon Mrejeriu); *Povestire pe scurt despre neamul românesc*, Bârlad, 1907; *Cimilituri româneşti*, Bucureşti, 1908; *Craiul vremurilor*, povestiri, Vălenii de Munte, 1909; *Feți frumoşi de odinioară*, poveşti, Bucureşti, 1910; *Industria casnică la români. Trecutul şi starea ei de astăzi*, Bucureşti, 1910; *Sărbătorile de vară la români*, Bucureşti, 1910; *Boli şi leacuri la oameni, vite şi păsări*, Bucureşti, 1911; *Firişoare de aur*, Povestiri şi legende, Bucureşti, [1911]; *Sfârşitul lumii după credințele poporului român*, Bârlad, 1991; *Culegere de colinde, cântece de stea, vicleime, sorcove şi pluguşoare, întocmite pentru folosul tineretului ce urează la Crăciun şi Anul Nou*, Bucureşti, [1912]; *Culegere de ghicitori româneşti (cimilituri)*, Bucureşti [1912]; *Agricultura la români*, Bucureşti, 1913; *Cântece de țară*, Bucureşti, 1913; *Povestea lumii de de*mult, Bucureşti, 1913; *Cromatica poporului român*, Bucureşti, 1014 (în colaborare cu M. Lupescu); *Diavolul învrăjbitor al lumii*, Bucureşti, 1914; *Însemnări cu privire la moşia, satul şi biserica de la Strâmba din comuna Puieşti, jud. Tutova*, Bârlad, 1914 (în *colaborare cu V.C. Nicolau); Sărbătorile* de toamnă şi postul Crăciunului, Bucureşti, 1914; *Un tăciune şi-un cărbune*, Poveşti, Bucureşti, [1914]; *Cerul şi podoabele lui după credințele poporului român*, Bucureşti, 1915; *Mitologie românească*, vol. I-III, Bucureşti, 1916-1924; *Sibile şi filosofi în literatura şi iconografia românească*, Bârlad, 1916; *Văzdulul după credințele poporului român*, Bucureşti, 1916; *Cartea cântecelor de țară*, Chişinău, 1919; *Cartea povestirilor hazlii*, Chişinău, 1919; *Cuiul lui Pepelea*, Alcătuire teatrală într-un act, Chişinău, 1919; *Mănunchi nou de povestiri populare cu privire la Ştefan cel Mare*, Chişinău, 1919;

Frăția de cruce şi alte înrudiri sufleteşti la români, Bârlad, 1920; *Povestiri populare româneşti*, Bârlad, 1920; *Noaptea Sfântului Andrei*, Iaşi, 1921; *Cântece bătrâneşti, doine, mustrări şi blesteme*. Din lucrările postume, Tecuci, 1926; *Basme*, ediție îngrijită de V. Marian, Iaşi, 1976.

Sânzienile[2]

1. Floarea Sânzienilor

În Moldova se numeşte sânzănie, pl. Sânzănii şi sânzănioară; în Țara Românească, drăgaică; în Banat, sânziene galbene şi Floarea lui Sf. Ioan; în Transilvania, sânjuane, sânzene, sânzenie, sânziene, sânzueană, sânzuene (fr. Caille-lait-jaune; germ. Echtes-Lobkraut, Marienbettstroh; lat. Galium verum, L.), plantă a cărei rădăcină trăieşte şi iarna, iar primăvara dă colț şi mai târziu flori. Este o erbacee din familia rubiaceae, cu tulpină rigidă, rotundă, cu patru muchii; frunzele îi sunt dispuse câte 8-12 în verticile, îngust-liniare ascuțite, mucronate, cu marginile răsucite, acoperite pe fața inferioară cu peri scurți şi moi; are flori galbene-aurii, plăcut mirositoare, cu lobii corolii obtusiusculi şi foarte scurt apiculate; fructele îi sunt mici, glabre şi netede. Creşte prin livezi, păşuni, margini de păduri şi poieni. Înfloreşte prin iunie-iulie.[3]

În unele părți din Moldova, precum şi în com. Țepu, jud. Tecuci, se crede că această plantă înfloreşte în noaptea

[2] Studiul etnografic despre Sânziene a fost publicat în volumul *Sărbătorile de vară la români*, Bucureşti, 1910, şi a fost reeditat împreună cu celelalte două părți ale trilogiei etnografice sub titlul *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, Ediție şi introducere de Iordan Datcu, Bucureşti, Editura SECULUM I. O., 1997. Noi reproducem fragmente din ediția a doua, editată de Iordan Datcu în 1997. Numerotarea subcapitolelor a fost schimbată, fapt datorat scoaterii unor fragmente considerate mai puțin importante pentru uzul şcolarului (*n. ed.*).

[3] Z. Panțu, *op. cit.*, p. 87 (*n.* T.P.).